

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
“КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ
ІМЕНІ ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО”**

ВІСНИК

**НАЦІОНАЛЬНОГО ТЕХНІЧНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ УКРАЇНИ
“КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ”**

ПОЛІТОЛОГІЯ

СОЦІОЛОГІЯ

ПРАВО

№ 3 (39)

**КИЇВ
2018**

Друкується відповідно до рішення Вченої ради Національного технічного університету України “Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського”, протокол № 9 від 1 жовтня 2018 року.

Журнал внесено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук з політологічних, соціологічних, юридичних наук відповідно до Постанов Президії Вищої атестаційної комісії України від 09.07.1999 № 1-05/7 та від 14.04.2010 р. № 1-05/3; Наказу МОН України від 13.07.2015 № 747 (додаток 17).

*Вісник Національного технічного університету України
“Київський політехнічний інститут”. Політологія. Соціологія. Право
включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus International
(Республіка Польща).*

www.socio-journal.kpi.kiev.ua

Вісник Національного технічного університету України “Київський політехнічний інститут”.
Політологія. Соціологія. Право : зб. наук. праць. – Київ, 2018. – № 3 (39). – 198 с.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

О.О. Кравчук – д. ю. н., доц., зав. кафедри господарського та адміністративного права факультету соціології і права КПІ ім. Ігоря Сікорського (головний редактор); П.В. Кутуєв – д. с. н., професор, зав. кафедри соціології факультету соціології і права КПІ ім. Ігоря Сікорського (головний редактор); А.А. Мельниченко – к. філос. н., доц., декан факультету соціології і права КПІ ім. Ігоря Сікорського (заступник головних редакторів); А.О. Ручка – д. філос. н., професор, головний науковий співробітник Інституту соціології НАН України; А.П. Горбачик – к. фіз.-мат. н., доц., декан факультету соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка; А.С. Радей – к. філос. н., ст. викладач кафедри соціології факультету соціології і права КПІ ім. Ігоря Сікорського; Б.В. Новіков – д. філос. н., професор, зав. кафедри філософії факультету соціології і права КПІ ім. Ігоря Сікорського; В.А. Мисливий – д. ю. н., професор кафедри публічного права факультету соціології і права КПІ ім. Ігоря Сікорського; В.М. Денисенко – д. політ. н., професор, зав. кафедри теорії та історії політичної науки ЛНУ ім. Івана Франка; В.М. Кулик – д. політ. н., головний науковий співробітник відділу етнополітології Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України; В.С. Бакіров – д. с. н., професор, академік НАН України, зав. кафедри прикладної соціології, ректор Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна; Д.І. Голосніченко – д. ю. н., доц., професор кафедри господарського та адміністративного права факультету соціології і права КПІ ім. Ігоря Сікорського; Є.Д. Лук'янчиков – д. ю. н., професор кафедри інформаційного права та права інтелектуальної власності факультету соціології і права КПІ ім. Ігоря Сікорського; Є.І. Головаха – д. філос. н., професор, зав. відділу методології та методів соціологічних досліджень Інституту соціології НАНУ; І.П. Голосніченко – д.ю.н., професор, заст. директора з наукової роботи Київського інституту інтелектуальної власності і права Національного університету «Одеська юридична академія»; Л.Г. Сокурняк – д. с. н., професор, зав. кафедри соціології Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна; Л.Є. Смола – д. політ. н., професор кафедри видавничої справи та редагування КПІ ім. Ігоря Сікорського; Л.М. Хижняк – д. с. н., професор, заст. декана з наукової роботи Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна; Н.В. Костенко – д. с. н., професор, зав. відділу соціології культури та масових комунікацій Інституту соціології НАНУ; О.А. Фісун – д. політ. н., професор, зав. кафедри політології Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна; О.В. Трішук – д. із соц. к., професор, зав. кафедри видавничої справи та редагування ВПІ КПІ ім. Ігоря Сікорського; О.Г. Злобіна – д. с. н., професор, зав. відділу соціальної психології Інституту соціології НАНУ; О.Д. Куценко – д. с. н., професор, зав. кафедри соціальних структур і соціальних відносин Київського національного університету ім. Тараса Шевченка; О.І. Салтовський – д. політ. н., професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка; О.С. Мурадян – к. с. н., доц., декан факультету соціології Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна; С.О. Макеєв – д. с. н., професор, зав. відділу дослідження соціальних структур Інституту соціології НАНУ; Ю.С. Ганжуров – д. політ. н., професор, заслужений працівник культури України, зав. кафедри менеджменту видавничо-поліграфічної галузі КПІ ім. Ігоря Сікорського;

МІЖНАРОДНИЙ СКЛАД РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

А.В. Коротаєв – д. іст. н., зав. лабораторії моніторингу ризиків соціально-політичної дестабілізації Науково-дослідного університету «Вища школа економіки», Москва, РФ; Абель Полезе – Ph.D. з соціальних наук, ст. науковий співробітник Інституту політичних наук та врядування Таллінського технічного університету, Таллінн, Естонія; Адріана Міка – доктор наук (габілітований доктор) з соціології, асистент-професор соціології Варшавського університету, Польща; Алієв Амір Ібрагім огли – д. ю. н., професор, декан юридичного факультету Бакинського державного університету, Азербайджанська Республіка; Анджей Пукшто – д. політ. н., зав. кафедри політичних наук Університету Вітовта Великого, Литва; Войцех Рафаловський – Ph.D з соціології, асистент-професор соціології Варшавського університету; Георгій Дерлуг'ян – Ph.D з соціології, професор соціології та публічної політики філіалу Нью-Йоркського університету в Абу-Дабі, ОАЕ; Джесіка Зиховіч – Ph.D зі слов'янських студій, наукова співробітниця Центру нових демократій імені родини Вейзерів Мічиганського університету; Джеффри Александер – Ph.D з соціології, професор соціології Йельського університету, США; Ева Ясюк – доктор права, перший проректор Вищої торгівельної школи в Радомі, Польща; Ерік Райнерт – Ph.D з економіки, професор управління технологіями Таллінського технічного університету, Естонія, Норвегія; Є. Калужнова – к. е. н., професор університету м. Редінг, Велика Британія, Директор Центру Євразійських досліджень; Є.І. Степанов – д. філос. н., професор, головний науковий співробітник Інституту соціології РАН, Президент Міжнародної асоціації конфліктологів, Москва, РФ; Іренеуш Садовський – Ph.D з політичних наук, науковий співробітник Інституту політичних досліджень ПАН, Польща; Кеван Харріс – Ph.D з соціології, асистент-професор соціології Університету Каліфорнії в Лос-Анджелесі, США; І.В. Котлярів – д. с. н., професор, директор Інституту соціології НАН Білорусі; Кімітака Мацузато – професор політичних наук Токійського університету, Японія; С.В. Костюкевич – к. с. н., старший науковий співробітник відділу соціології соціальної сфери Інституту соціології НАН Білорусі; М.А. Шабанова – д. с. н., професор, зав. кафедри соціально-економічних систем та соціальної політики Науково-дослідного університету «Вища школа економіки», Москва, РФ; Миколай Павляк – Ph.D з соціології, асистент-професор соціології Варшавського університету; Моніка Еппінгер – Ph.D з антропології, асистент-професор соціології права Університету міста Сент-Луїс, США; Н.М. Зарубіна – д. філос. н., професор кафедри соціології Московського державного інституту міжнародних відносин (університету) МЗС РФ; Пал Тамаш – Ph.D. з соціології, професор соціології Університету Корвінус, Будапешт, Угорщина; Пітер Г. Соломон – професор політології, права та кримінології університету м. Торонто, Канада; С.О. Нефьодов – к. фіз.-мат. н., д. істор. н., професор Уральського федерального університету, Єкатеринбург, РФ; Сальваторе Бабонес – Ph.D з соціології, асоційований професор соціології та соціальної політики Сіднейського університету, Австралія; Сара Вітмор – Ph.D з політичних наук, старша викладачка університету Оксфорд Брукс, Велика Британія; Тадеуш Кочовські – д.ю.н., професор, зав. кафедри господарського права Вроцлавського економічного університету; Чангзу Сонг – Ph.D з політичних наук, викладач університету м. Окленд, Нова Зеландія; С.О. Шавель – д. с. н., професор, головний науковий співробітник відділу соціології соціальної сфери Інституту соціології НАН Білорусі; Яцек Верчінські – д. ю. н., професор, директор аспірантських програм факультету права і адміністрації Варшавського університету; Марек Римза – професор соціології Варшавського університету; Лукан Вей – Ph.D з політичних наук, професор політичних наук університету Торонто, Канада; Шон Лохна – Ph.D з політичної економії, старший радник Міністра з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України; Пол Д'аньєрі – Ph.D з політичних наук, професор політичних наук університету Каліфорнії в Ріверсайді (США); Емілі Болзе – Ph.D з політичних наук, асоційований професор порівняльної політики Університету Кентуккі; Деніел Федорович – DPhil з політичних наук, дослідник Університету Торонто.

ЗМІСТ

СОЦІОЛОГІЯ

Chris Weston

Decline and fall of british power: 1963 to 1990. Introduction.....8

Батаева Е. В., Артеменко А. Б.

Концептуалізація транзиту милитарної ідентичності в сучасній соціології.....19

Кругляк М. Е., Миронюк М. А.

Ставлення до матері-одиначки та підкинутих дітей
у суспільстві Наддніпрянської України XIX – початку XX століть.....27

Лешенок У. С.

Взаємозв'язок ціннісних орієнтацій населення України та електорального вибору.....32

Панченко Л. Ф.

До питання використання кількісних методів у дослідженнях конфліктів.....38

Скокова Л. Г.

Етапи розвитку практико-теоретичних підходів у соціології44

Шелухін В. А.

Інтернет-піратство як раціональний вибір.....50

ПОЛІТОЛОГІЯ

Бузаров А. И.

Борьба с коррупцией в Украине и Китае:
сравнительная характеристика некоторых аспектов.....59

Гнатюк В. В.

Субнаціональний порівняльний метод: деякі особливості в сучасних дослідженнях64

Євсюкова А. В.

Проблематика періодизації громадянської освіти в контексті
розвитку ідей демократії (друга половина XIX ст. – 2018 р.).....69

Ключкович А. Ю.

Громадянське суспільство в сучасній Словаччині:
особливості та проблеми функціонування.....74

Осадча Я. Д.

Суперницька інтервенція третіх країн та її вплив на динаміку
внутрішніх збройних конфліктів (на прикладі Сирії та України).....79

Пітей Н. А.

Засади зовнішньої політики адміністрації Барака Обами: російський контекст.....83

Попков Д. О.

Розколоте суспільство: пропозиції до операціоналізації терміна.....90

Яковлева Л. І.

Обґрунтування легітимності публічної влади у ліберальній,
республіканській та дискурсивній традиціях.....96

ПРАВО

Брюхно О. В.

Адміністративно-правовий порядок та підстави припинення
громадянства внаслідок його втрати в Україні.....103

Говорун В. В.

Адміністративно-процедурне забезпечення вторгнення
у право громадян на таємницю листування, телефонних розмов,
телеграфної та іншої кореспонденції.....107

Гуйван П. Д.

Сутність принципу ефективності права. Часовий аспект.....111

Гусєв О. Ю.	
Подання електронних доказів до суду в цивільному судочинстві: проблеми та перспективи.....	117
Сфіменко Л. Л.	
Аналіз правового забезпечення та організації взяття проб (зразків) товарів під час здійснення митного контролю.....	122
Мельник В. М.	
Історико-юридичний нарис аскольдової доби (860–882 рр.): Торговельні шляхи і візантійський сюзеренітет.....	126
Мисливий В. А.	
Співзаподіяння у злочині.....	133
Моїсєєв М. С.	
Адміністративно-правове регулювання діяльності державного бюро розслідувань України.....	138
Панькова З. Л.	
Адміністративний регламент як інструмент взаємодії суб'єктів під час надання адміністративних послуг у сфері економіки.....	142
Пряміцин К. Ю.	
Судовий збір у податкових спорах як фактор обмеження доступу до правосуддя.....	146
Стасюк О. Л.	
Адміністративно-правове забезпечення діяльності органів судової влади у сфері реалізації правозахисної функції в Україні.....	153
Торбас О. О.	
Зв'язок між розміром майнової шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, та розміром застави у кримінальному провадженні.....	157
Fedchyshyn D. V.	
Features of the judicial protection of land rights.....	162
Харитонов С. О.	
Щодо деяких ознак об'єктивної сторони військових злочинів.....	166
Хряпінський П. В., Світличний О. О.	
Обставини, що посилюють кримінальну відповідальність за розбещення неповнолітніх: сучасний стан та перспективи вдосконалення.....	171
Яновицька А. В.	
Правова природа договору транспортного експедирування.....	176
РЕФЕРАТИ.....	180

CONTENTS

SOCIOLOGY

Chris Weston

Decline and fall of British power: 1963 to 1990 introduction.....8

Bataeva K., Artemenko A.

Conceptualization of military identity transition in modern sociology.....19

Krugliak M., Myroniuk M.

Attitudes to the single mothers and abandoned children in the society of Naddniprianska Ukraine in the nineteenth – early twentieth centuries.....27

Leshenok U.

Interconnection of value orientations of the Ukrainians and electoral choice.....32

Panchenko L.

To question of methodology and methods of conflict research.....38

Skokova L.

Development stages of practical and theoretical approaches in sociology44

Shelukhin V.

Internet piracy as a rational choice.....50

POLITICAL SCIENCE

Buzarov A.

Struggle against corruption in Ukraine and China: comparative characteristics of some aspects.....59

Hnatiuk V.

The subnational comparative method: some peculiarities in modern research.....64

Ievsiukova A.

Problem of the civic education periodization in the context of the development of ideas of democracy (second half of the XIX century – 2018).....69

Klyuchkovych A.

Civil society in modern Slovakia: peculiarities and problems of functioning.....74

Osadcha Y.

Competitive intervention of third parties and its influence on the dynamics of internal armed conflicts (on the examples of Syria and Ukraine).....79

Pitei N.

Basic principles of Barack Obama administration's foreign policy: Russian context.....83

Popkov D.

Split society: proposals for the operationalization of the terms.....90

Iakovleva L.

The rationale of the legitimacy of public power in liberal, republican and discursive traditions.....96

LAW

Briukhno O.

Administrative and legal procedures and grounds for termination of nationality obtained by its loss in Ukraine.....103

Govorun V.

Administrative and procedural security of the intrusion on citizens' rights on the secrecy of correspondence, telephone conversations, telegraphic and other correspondence.....107

Guyvan P.

The essence of the principle of the effectiveness of law. Time aspect.....111

Husiev O.

Submission of electronic evidence to court in civil procedure: problems and prospects.....117

Yefimenko L.	
Analysis of legal regulation and organization examination of goods (samples) of goods in customs controls.....	122
Melnyk V.	
Historical and Legal Research of the Era of the Kyivan Ruler Askold (860-882): Trade Routes and Byzantine Suzerainty.....	126
Myslyvyy V.	
Co-infliction in crime.....	133
Moiseev M.	
Administrative and legal regulation of the activities of Ukraine's state bureau of investigation	138
Pankova Z.	
Administrative regulation as an instrument for intermediary of subjects at the provision of administrative services in the economy.....	142
Priamitsyn K.	
Court fee in tax disputes – factor of restricting access to justice.....	146
Stasyuk O.	
Administrative and legal support of activities of judicial authorities in the sphere of realization human rights in Ukraine.....	153
Torbas O.	
Liaison between the size of material damage caused be offence and the size of bail in criminal proceedings.....	157
Fedchyshyn D.	
Features of the judicial protection of land rights.....	162
Kharytonov S.	
About some signs of the objective side of military crimes.....	166
Khryapinsky P., Svitlychny O.	
Circumstances refer to criminal responsibility for development of smokers: current state and prospects of improvement.....	171
Yanovytska A.	
Legal nature of the contract of freight forwarding.....	176
ABSTRACTS.....	180

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО В СУЧАСНІЙ СЛОВАЧЧИНІ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Ключкович А. Ю.,

кандидат політичних наук,

доцент кафедри політології і державного управління

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

У статті висвітлено інституційно-правові, організаційні, фінансові умови функціонування громадянського суспільства в Словацькій Республіці. Основна увага зосереджена на особливостях діяльності неурядових організацій. Виокремлено проблемні аспекти функціонування громадянського суспільства в сучасній Словаччині. Наголошено на негативних тенденціях суспільного розвитку в Словаччині, які вимагають уваги держави та громадянського суспільства.

В статье освещены институционально-правовые, организационные, финансовые условия функционирования гражданского общества в Словацкой Республике. Основное внимание сосредоточено на особенностях деятельности неправительственных организаций. Выделены проблемные аспекты функционирования гражданского общества в современной Словакии. Подчеркнуты негативные тенденции общественного развития в Словакии, которые требуют внимания государства и гражданского общества.

The institutional, legal, organizational, financial conditions of functioning of civil society in the Slovak Republic are highlighted in the article. The author focuses on the peculiarities of the activities of non-governmental organizations. The problematic aspects of functioning of civil society in modern Slovakia are singled out. The attention is focused on the negative trends of social development in Slovakia that require the attention of the state and civil society.

Ключові слова: Словацька Республіка, громадянське суспільство, неурядові організації, громадянська участь, демократизація.

Постановка проблеми. Розвиток інститутів громадянського суспільства та рух країни до демократії перебувають у тісному взаємозв'язку, що доводить успішний демократизаційний досвід постсоціалістичних країн Центральної Європи, зокрема Словацької Республіки (далі – СР). Політичні партії та рухи, неурядові організації та незалежні медіа були тими силами, що формували демократичні основи після колапсу комуністичного режиму в 1989 р., протистояли авторитарним тенденціям у сер. 1990-х рр., стимулювали реформування та євроінтеграцію Словаччини на поч. ХХІ ст. На сучасному етапі словацьке громадянське суспільство зіткнулося з низкою проблем і викликів, які мають внутрішнє і зовнішнє походження та потребують адекватної відповіді в найближчому майбутньому.

На висвітлення особливостей і проблемних аспектів функціонування словацького громадянського суспільства (насамперед неурядового сектора) націлена ця стаття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика словацького громадянського суспільства знайшла своє відображення в численних публікаціях М. Бутори, З. Буторової, О. Гіарфашової, Д. Малової, Ю. Марушіака, Г. Месежнікова, Б. Стречанського, в яких проаналізовано як історичний розвиток інститутів громадянського суспільства, так і функціонування на сучасному етапі [3; 6–8]. Динаміка наукового інтересу до вказаної проблематики зумовлена трансформаційними процесами в Словацькій Республіці, що вимагають постійного моніторингу розвитку громадянського суспільства, виявлення проблем його функціонування, розроблення шляхів розв'язання.

Виклад основного матеріалу. Процес становлення громадянського суспільства в Словаччині був доволі своєрідним і непростим, що зумовлено складністю і суперечливістю демократичних перетворень, проте відповідав логіці постсоціалістичних трансформацій. Адже залежно від проходження постсоціалістичними суспільствами фаз демократизації інституціалізується і громадянське суспільство [1, с. 26–27]. Із досягненням фази консолідованої демократії Словаччина постала перед усіма перевагами та ризиками інституціалізованого громадянського суспільства. Інституціалізоване громадянське суспільство є розгалуженою, багатоаспектною мережею різноманітних форм асоціативного життя, волевиявлення й формування громадської думки, забезпечених певною інфраструктурою й автономних стосовно держави [2, с. 69].

Діяльність інститутів громадянського суспільства в Словаччині регулюється комплексом законодавчих актів, який формувався поступово, відображаючи певний етап суспільних трансформацій. Нормативні основи для створення і структуризації інститутів громадянського суспільства були закладені практично відразу після падіння комуністичного режиму. Уже в 1990-1991 рр. було ухвалено закони «Про об'єднання громадян», «Про право на об'єднання», «Про право на петиції», «Про об'єднання в політичних партіях і політичних рухах», що стимулювало громадський і політичний активізм і плюралізм.

У 1996–1997 рр. були ухвалені закони «Про фонди», «Про неінвестиційні фонди», «Про неприбуткові організації, що надають загальнокорисні послуги», окремі положення яких і процес підготовки були критично сприйняті словацьким громадянським суспільством. Законодавчий процес у цей період перебував під впливом протистояння влади і третього сектора, що певною мірою відобразилося в змісті законів (насамперед Закону «Про фонди»). У 1999–2002 рр. були усунуті найбільш значні деформації законодавства шляхом його новелізації, також були вдосконалені фінансові та організаційні основи діяльності неприбуткових організацій (закони «Про податок із прибутку», «Про вільний доступ до інформації»). Слід зазначити, що, незважаючи на модернізацію законодавства в контексті реалізації євроінтеграційного курсу Словаччини, правове регулювання діяльності неприбуткових організацій знаходилося на периферії уваги законодавців. З одного боку, така ситуація зумовила проблеми регулятивного характеру, а з іншого – відносна стабільність законодавства дозволила некомерційному сектору знайти можливості адаптуватися і функціонувати в умовах діючих (недосконалих) правил [7, с. 60]. Для сучасної Словаччини залишається відкритим питання щодо подальшого вдосконалення механізму правового регулювання діяльності інститутів громадянського суспільства, насамперед неприбуткових неурядових організацій (далі – ННО).

Важливим у розбудові громадянського суспільства є функціонування ефективного інституційного механізму взаємодії з державою, який забезпечений спеціалізованими структурами, нормами та практиками. Робота в цьому напрямі в Словаччині ведеться з 1990-х рр., але ННО, на відміну від політичних партій, залишилися слабо інтегрованими в систему прийняття суспільно значимих рішень. Із метою посилення впливу громадських організацій у 2011 р. створено інститут Уповноваженого уряду з питань розвитку громадянського суспільства, у 2012 р. – Урядову раду неурядових неприбуткових організацій, які є дорадчими органами уряду СР. Указані структури співпрацюють із неурядовими організаціями, владними інституціями різного рівня, органами місцевого самоврядування, академічними установами, розробляють концептуальні документи, подають уряду пропозиції та висновки щодо актуальних питань розвитку громадянського суспільства. Тим не менш, незважаючи на нормативне та організаційне вдосконалення, навіть в умовах загальної консолідації демократичного режиму в Словаччині все ще не завершено будівництво інституційної системи для забезпечення автономного існування структур громадянського суспільства, що надійно захищала б своїх суб'єктів від негативних наслідків зміни конфігурації політичних сил, до яких призводять коливання електоральних симпатій громадян [7, с. 29].

У практиці урядової діяльності впродовж трьох десятиліть спостерігалися різні підходи до відносин із третім сектором та підтримки громадянського суспільства, що зумовлено різними позиціями правлячих сил: від ігнорування співпраці за прем'єрства В. Мечіара до стимулювання соціального партнерства за урядування І. Радічової. У багатьох аспектах суспільного життя співробітництво держави та третього сектора носить формальний характер, що підкреслює необхідність підвищення реальної ваги ННО в процесі розроблення державних рішень.

Ускладнює співпрацю фрагментованість громадських ініціатив і неурядових організацій, відсутність єдиного представницького координуючого органу, який би вступав у публічні дискусії та відносини з державою. У 1990-х рр. цю роль виконував Гремійум третього сектора. На сучасному етапі в різних сферах сформувалися спеціалізовані платформи ННО, які представляють інтереси своїх членів у відносинах із державою і є певною мірою репрезентативними органами для відповідних відомств (напр., Асоціація фондів громад Словаччини, Рада молоді Словаччини, Платформа волонтерських центрів та організацій, Форум донорів, Екофорум, Соціофорум та ін.) [5].

Ключовим показником, що демонструє розвиток громадянського суспільства, є діяльність організацій третього сектора. Громадські організації в Словаччині охоплюють своєю діяльністю різні сфери та рівні суспільного життя, як у локальному, так і міжнародному масштабі. М. Бутора, З. Буторова, Б. Стречанський виокремлюють п'ять профілів діяльності неурядових організацій, які викристалізувалися в контексті демократичної модернізації Словаччини: значна частина громадського сектора спрофільована як механізм контролю за владою, який відіграв ключову роль бар'єра для авторитарних тенденцій у 1993–1998 рр.; інший складник продемонстрував свій експертний потенціал як джерела критичного аналізу та альтернативних підходів до публічної політики; низка організацій орієнтовані на надання сервісних послуг у різних соціальних сферах; частину організацій можна віднести до експериментальних лабораторій соціальних інновацій, що відзначаються плюралізмом форм, гнучкістю

й адаптивністю до ситуацій; діяльність низки організацій носить наднаціональний характер, оскільки вони долучаються до демократизаційного процесу і гуманітарних акцій закордоном [3, с. 31–32].

У сучасних умовах особливі труднощі (фінансові) відчувають ті організації, які задіяні у сфері громадської адвокації та контролю за публічною політикою. Незважаючи на їх внесок у демократизацію Словаччини та покращення якості життя, вони не знаходять достатньої підтримки з боку держави та вітчизняних філантропів, тоді як багато закордонних донорів завершили свої програми фінансування після вступу Словаччини в ЄС.

Відповідно до організаційно-правової форми, словацькі неприбуткові організації класифікуються на громадські об'єднання, фонди, неінвестиційні фонди, організації з міжнародним складником, організаційні підрозділи громадських об'єднань і неприбуткові організації, що надають загальнокорисні послуги. У кількісному співвідношенні найбільш представленими є громадські об'єднання (більше 70% ННО). У неприбутковому секторі задіяні близько 34 тис. працівників і більше 260 тис. волонтерів (станом на 2014 р.) [7, с. 42].

Динамічний розвиток ННО відображають кількісні характеристики. За даними Служби статистики СР, в 1996 р. нараховувалося 17 819, в 2002 р. – 30 232, а в 2014 р. – 62 700 неприбуткових організацій [7]. Але слід взяти до уваги те, що словацькі неприбуткові організації не є однозначно дефінованими та класифікованими, крім того, існують різні методичні підходи до обліку цього динамічного елемента громадського життя, що проблематизує адекватне кількісне відображення третього сектора. Зареєстровані некомерційні організації складають близько п'ятої частини всіх юридичних осіб у Словаччині, але, крім того, існує значний пласт неформальних взаємодій та ініціатив громадян, що теж відображають активність громадянського суспільства. Також слід взяти до уваги те, що чимало зареєстрованих організацій проявляли тільки короткострокову активність і на певному етапі фактично припинили свою діяльність. Станом на 2011 р. із 40 292 неурядових організацій 1 055 (2,5 %) перебували в процесі ліквідації [6, с. 72]. Загалом, кількісні характеристики словацьких ННО відображають ключові тенденції розвитку країн Вишеградської групи. Але кількість неурядових організацій є лише одним із показників розвитку демократії та інституціалізації громадянського суспільства, адже якість діяльності громадського сектора залежить від низки чинників.

На діяльність організацій громадянського суспільства впливає наявність стабільних джерел фінансування. Якщо в 1990-х рр. діяльність третього сектора всебічно підтримувалася іноземними фондами та інституціями, то на початку XXI ст. фінансова підтримка із-закордону різко впала через низку чинників, насамперед через успішний демократичний перехід Словаччини, її вступ в ЄС і НАТО та зміну зовнішньополітичних пріоритетів закордонних донорів. Неурядові організації зіткнулися з проблемою пошуку ресурсів, що зумовило необхідність диверсифікації джерел фінансування з опорою на державний механізм, внутрішніх філантропів, власну діяльність та ресурси структурних фондів ЄС. На сучасному етапі механізм фінансування словацьких неурядових організацій базується на таких трьох основних джерелах, як державний бюджет, приватні пожертви та власні доходи організацій. Наприклад, у 2013 р. структура доходів ННО мала такий вигляд: власні доходи організацій – 255 млн. євро; державні ресурси (дотації, трансфери) – 226 млн. євро; податкове асигнування – 46,7 млн.; пожертви і внески від приватних осіб – 95,9 млн., від корпоративних суб'єктів – 63,2 млн. і з-закордону – 42,8 млн. євро [7, с. 44].

Державний дотаційний механізм має низку обмежень і недоліків, пов'язаних із нецільовим розподілом, недостатньою транспарентністю і бюрократизованістю процедур. У сучасних умовах громадські організації почали приділяти більше уваги можливостям самофінансування і розвитку власного потенціалу, покращенню іміджу, підвищенню ефективності та прозорості діяльності, що сприяє професіоналізації. З іншого боку, за таких умов зростають ризики комерціалізації діяльності, що негативно сприймається громадськістю. Ю. Марушіак вказує на проблему фактичної приватизації третього сектора, коли комерційні суб'єкти, особливо великі компанії, спонсорують ті види діяльності ННО, які відповідають власним інтересам [6, с. 72].

Відносно слабка фінансова підтримка з боку держави та вітчизняних благодійників стосується тих організацій, які задіяні у сфері громадської адвокації, контролю влади та охорони демократії. Зі сфери публічної політики ННО поступово витісняються у сферу надання соціальних послуг відповідно до пріоритетів донорів і умов фінансування. В умовах демократії ННО мали б зберігати високий ступінь незалежності в діяльності, орієнтованій на моніторинг державної політики, викриття корупції та інших владних зловживань.

Окрім зазначених вище проблемних аспектів, громадянське суспільство в сучасній Словаччині зіткнулося ще з низкою негативних тенденцій, що вимагають адекватного і своєчасного реагування. У суспільстві зростає розчарування і невдоволення політичними елітами, мейнстрімними партіями, функціонуванням демократії в цілому, що пов'язано як із резонансними фактами корупції, зловживанням владою, так і нездатністю держави вирішити важливі суспільні проблеми. Згідно з результатами досліджень Global Competitiveness, із-поміж 34 країн OECD Словаччина

у 2016 р. була передостанньою за довірою громадян до діючих політиків [9]. Політичні партії втрачають свою посередницьку роль і сприймаються громадянами як лобісти олігархічних, а не суспільних інтересів.

В умовах зростаючого політичного відчуження відбувається активізація суб'єктів «негромадянського» суспільства (радикалів і екстремістів), які виступають проти цінностей та механізмів ліберальної демократії. Незважаючи на три десятиліття демократичного розвитку, в словацькому суспільстві знаходять значну підтримку антисистемні, антиліберальні, антиєвропейські гасла. У цьому загрозливому тренді Словаччина не є винятком серед країн Вишеградської групи. Кризові прояви в міграційній та економічній політиці ЄС підкреслили утилітарне розуміння словаками свого європейського членства, оголили поверхневе сприйняття або навіть відкидання цінностей європейської спільноти, що дало підстави дослідникам говорити про т.зв. «неавтентичну інтеграцію» Словаччини в ЄС [7, с. 99]. Успіхи правих екстремістів на чолі М. Котлебою на парламентських виборах 2016 р. і регіональних виборах переконують, що потрібна мобілізація і єднання зусиль держави та громадського сектора для нейтралізації цих тенденцій.

Зростання активності екстремістських сил відбувається на тлі довготривалого тренду зниження громадянського активізму в Словаччині. Упродовж 2000-х рр. соціологічні дослідження фіксують значне зниження участі словаків у виборах, політичних мітингах, петиційних кампаніях, благодійних акціях, а також у вирішенні проблем на місцевому рівні [8, с. 144–146]. Згідно з результатами опитувань, Інституту публічних питань, якщо у 2008 р. 13% респондентів не мали досвіду громадянської участі, то у 2016 р. ця кількість склала вже 25%. Але мотивація респондентів до майбутньої участі за цей період не знизилася [7, с. 76–77]. Більший потенціал громадянської участі демонструють ті соціальні категорії, які переймаються проблемами корупції, розтратою державного майна, порушенням прав меншин, проявами екстремізму, проблемами в ЄС та ін. Зниження інтересу до громадянської участі зумовлено загальними тенденціями деполітизації суспільного життя, зокрема внаслідок вилучення значного сегмента соціально-економічних питань із демократичного дискурсу [6, с. 73].

Водночас словацьке суспільство залишається й надалі чутливим до резонансних суспільно-політичних проблем, зважаючи який імпульс для багатотисячних протестів і масової мобілізації спричинили корупційні скандали у 2011–2012 рр. («Gorila», «Sasanka») та вбивство журналіста Я. Куціака у 2018 р. У цьому контексті важливою є мобілізаційна роль громадських організацій, які залучають активних громадян до своєї діяльності.

Загалом, словаки з прихильністю ставляться до діяльності третього сектора, але співвідношення громадян, що довіряють чи недовіряють неурядовим організаціям, є майже однаковим. Згідно із соціологічними замірами впродовж 2003–2016 рр. у рейтингу довіри до державних і громадських інститутів неурядові організації поступаються президенту СР та місцевому самоврядуванню, але випереджають партії, парламент, уряд, поліцію та ін. [7, с. 80–81]. Підозру та критику у громадян викликає фінансовий складник діяльності неурядових організацій, зокрема в аспекті її недостатньої транспарентності та контрольованості, що відкриває можливості для зловживання державними та європейськими ресурсами. Тоді як позитивно сприймається громадянами діяльність неурядового сектора в сфері благодійництва та соціального сервісу.

Із думками пересічних громадян корелюються й оцінки фахівців. Експертні опитування INEKO у 2016 р. підтверджують, що до найбільш функціональних атрибутів демократії в Словаччині належать неурядові організації та медіа, а найменш демократичною визнана діяльність політиків і державно-владних інститутів (за винятком президента СР). Також низьку оцінку в розрізі демократичної функціональності дали експерти загальному рівню громадянської участі словаків [4, с. 13–14].

Зростаюча недовіра до політичних партій і державно-владних структур, політичне відчуження і заперечення ліберальних цінностей, поширення радикалізму та екстремізму зумовлюють соціальну та політичну поляризацію в словацькому суспільстві, тим самим стаючи на заваді його консолідації. Внутрішні проблеми доповнюються зовнішніми викликами, на кшталт економічної і міграційної криз у ЄС, інформаційних воєн, кліматичних змін тощо, створюючи додаткове навантаження на державу та громадянське суспільство.

Висновки. Кількісні та якісні характеристики неурядового сектора, його вплив на соціально-політичні трансформації та успішний перехід Словаччини до демократії підтверджують силу та зрілість громадянського суспільства. Проте, функціонування інститутів громадянського суспільства на сучасному етапі супроводжується низкою проблем і труднощів, серед яких варто виокремити такі: недосконалість правового регулювання діяльності структур громадянського суспільства, незавершеність побудови інституційного механізму взаємодії з державою, недостатня інтегрованість неурядового сектора в систему ухвалення суспільно значимих рішень, обмеженість фінансових ресурсів і нестабільність діяльності громадських організацій та ін. Це зумовлює необхідність єднання зусиль держави та громадян у пошуку шляхів розв'язання.

Література:

1. Зеленько Г. Інституціоналізація громадянського суспільства у постсоціалістичних країнах (на прикладі країн Вишеградської групи та України): автореф. дис... д-ра політ. наук. Київ, 2007. 32 с.
2. Колодій А. На шляху до громадянського суспільства. Теоретичні засади й соціокультурні передумови демократичної трансформації в Україні: монографія. Львів, 2002. 275 с.
3. Bútora M., Bútorová Z., Strečanský B. Aktivne občianstvo a mimovládny sektor na Slovensku. Trendy a perspektívy. Bratislava, 2012. 78 s.
4. Goliaš P., Hajko J., Piško M. Demokraciu na Slovensku ohrozuje populizmus a korupcia. Správa o stave a vývoji demokracie na Slovensku. INEKO, 2017. 229 s.
5. Konceptia rozvoja občianskej spoločnosti na Slovensku. Strategické zámery rozvoja občianskej spoločnosti do roku 2020 a Akčný plán na roky 2012–2013. URL: https://www.minv.sk/swift_data/source/rozvoj_obcianskej_spolocnosti/rozvoj_obcianskej_spolocnosti/konceptia_rozvoja_os/Konceptia-rozvoja-OS_2020 (Last accessed: 10.07.2018).
6. Marušiak J. Občianska spoločnosť na Slovensku pred a po roku 1989. Ужгородські словацькі наукові читання: історія, культура, політика, право. Науковий збірник. Ужгород, 2014. С. 60–76.
7. Občianska spoločnosť na Slovensku Krízy, križovatky, výzvy / G. Mesežnikov, B. Strečanský (ed.). Bratislava, 2017. 110 s.
8. Občianstvo, participácia a deliberácia na Slovensku: teória a realita. Bratislava, 2010. 610 s.
9. The 11 richest countries where people have the least trust in their politicians. URL: <http://www.businessinsider.com>. (Last accessed: 10.07.2018).

ual establishment of civic education as a universal doctrine based on the model of liberal democracy J. S. Mill and concepts of education of a «democratic citizen»; 2) The period of the adoption of democratic ideas, which began at the beginning of the XX century, marked the recognition of it as one of the basic priorities of democratic development of society and its transformation into a mass social phenomenon (the creation of the first European Association of Civic Education and the publication of sign labor played a significant role in these processes) American philosopher J. Dewey «Democracy and Education»); 3) The period of the first studies on civic education in the countries of established democracy (second half of the XX century) envisaged the beginning and implementation of the first fundamental studies on civic education in the countries of established democracy; 4) The period of change in the role of civic education in establishing democracy in the countries of Central and Eastern Europe, which begins at the end of the XX century, envisaged the transformation of civic education from the tool of political indoctrination into a powerful factor in democratic change and the active role of citizens, in particular young people in the life of their own society; 5) The period of civic education in the context of global citizenship (the beginning of the XXI century) marked the new scale of its development, due to the dynamic changes in the world arena and the emergence of global citizenship, the formation of new tasks and the transformation into a permanent object of attention and priority the direction of the Council of Europe and the institutions of the European community, the state policy of many states; 6) The modern period of civic education in the context of digitalization and the search for new tools (2010-2018) is characterized by new challenges for civic education, associated with active information development, the emergence of citizenship and the new digital civic education mediated by digital technologies and online tools.

Consequently, the study and study of the experience of the emergence and formation of civic education in the context of the development of ideas of democracy from the second half of the XIX century by 2018, allows us to characterize it as a complex multidimensional phenomenon that developed under the influence of many factors and trends, the significance and correlation of which is due to specific historical, socio-political and legal realities. Also, it will help to explore the various ways that different countries have used, responding to social challenges, carrying out a reflection of educational traditions and their dynamics of development, etc.

Key words: periodization, major periods, civic education, citizen, democracy.

Klyuchkovych A. Civil society in modern Slovakia: peculiarities and problems of functioning

The institutional, legal, organizational, financial conditions of functioning of civil society in the Slovak Republic are highlighted in the article.

The author focuses on the peculiarities of the activities of non-governmental organizations. The quantitative and qualitative characteristics of non-governmental organizations are analyzed.

The problematic aspects of functioning of civil society in modern Slovakia are singled out: imperfect legal regulation of the activities of non-governmental organizations; unfinished construction of an institutional mechanism for interaction with the state; weak integration of the non-governmental sector into the system of decision-making; fragmentation of non-governmental organizations; limited financial resources and instability of the activities of civic organizations; growing distrust of the political elite, parties and mechanisms of democracy; increase of political apathy of citizens; reduction of civic participation; activation of subjects of uncivil society (radicals and extremists).

Relations between the government and the third sector in Slovak Republic were difficult for different approaches of the ruling coalition to cooperate with public organizations. The role of non-governmental organizations in the struggle against authoritarian tendencies in 1994-1998 was emphasized.

The attention is focused on the negative trends of social development in Slovakia that require the attention of the state and civil society.

Key words: Slovak Republic, civil society, non-governmental organizations, civic participation, democratization.

Osadcha Y. Competitive intervention of third parties and its influence on the dynamics of internal armed conflicts (on the examples of Syria and Ukraine)

The article concerns the problem of the interrelation between domestic and international in the course of modern civil wars and internal conflicts. It is argued that due to numerous changes in tactics of warfare